

Voor: (nieuwe) HR-docenten die durven experimenteren met theater als middel.

Initiatiefnemers: Monique van den Heuvel, Rajiv Girwar, René Akkermans, Jeannette Nijkamp, Djen van Zon en Mieke de Wit.

Aanleiding:
De uitval onder docenten is groot. Omgaan met een diverse studentenpopulatie is lastig. Ook is meer aandacht gewenst voor inclusieve pedagogiek. Docenten moeten kunnen en durven ingaan op allerlei onverwachte situaties in de klas.

Doel:

- Uitbreiden van het pedagogisch instrumentarium m.b.v. theatergereedschap.
- Hierdoor nieuwe docenten comfortabel en met zelfvertrouwen voor de klas laten staan, zodat zij van daaruit contact kunnen maken met de diversiteit aan HR-studenten.

Het experiment:

- Traject voor +/- 15 docenten van 10 weken, 4 uur per week. Docenten worden o.a. geworven vanuit BKE.
- Participerend onderzoek gedurende het traject, resulterend in beschrijving experiment en ervaringen.

Ambities voor vervolg:

- Terugkomdagen en/of theaternetwerk
- Opname experiment als leertraject binnen HR Academie

EVALUATIE VAN HET EXPERIMENT DWARS DOOR DE VIERDE WAND

WERKPLAATS INCLUSIEVE PEDAGOGIEK EN DIDACTIEK

Monique van den Heuvel, Rajiv Girwar, René Akkermans, Jeannette Nijkamp, Djen van Zon en Mieke de Wit

Hogeschool Rotterdam, februari 2020

Evaluatie van het experiment Dwars door de vierde wand

Dwars door de vierde wand is een experiment in het kader van de Werkplaats Inclusieve Pedagogiek en Didactiek. Doel van het experiment is om het handelingsrepertoire van (startende) docenten uit te breiden met behulp van theatertechnieken, zodat zij beter kunnen omgaan met onverwachte situaties in de klas. Het experiment is een initiatief van Monique van den Heuvel, Rajiv Girwar, René Akkermans, Jeannette Nijkamp, Djen van Zon en Mieke de Wit.

1. Aanleiding voor Dwars door de vierde wand

De vierde wand is een denkbeeldige wand in het theater tussen het publiek en het podium. Als je door deze wand breekt, maak je contact met het publiek. En dat is precies wat de initiatiefnemers wilden bereiken met de docenten die aan het experiment Dwars door de vierde wand hebben deelgenomen, en met de klassen waaraan ze lesgeven.

De uitval onder beginnende docenten is groot. Dit komt onder meer doordat docenten het lastig vinden om te gaan met een zeer diverse studentenpopulatie. Tijdens de opleiding wordt vooral aandacht besteed aan didactiek en onderwijskunde, die gericht zijn op het managen van de klas. Daarnaast is echter ook meer aandacht gewenst voor inclusieve pedagogiek en het kunnen en durven ingaan op allerlei onverwachte situaties in de klas. Daarop was dit experiment gericht. Dwars door de vierde wand was met name bedoeld voor startende docenten van Hogeschool Rotterdam die het lef hebben om te experimenteren met theater als middel. Het experiment omvatte tien bijeenkomsten. Met theatrale middelen leerden docenten te spelen met beelden en verschillende leefwerelden, verhaallijnen, verwachtingen en eisen. De hoofddoelstelling van het experiment was uitbreiding van het pedagogisch instrumentarium van docenten door middel van theatertechnieken, zodat zij comfortabel en met meer zelfvertrouwen voor de klas kunnen staan en beter om kunnen gaan met onverwachte situaties in de klas.

Tijdens het experiment is tevens onderzocht of de hoofddoelstelling is behaald. Hiertoe is tijdens het experiment participerende observatie verricht en heeft tijdens de laatste les een gezamenlijke evaluatie met de deelnemers plaatsgevonden. De volgende vragen stonden hierbij centraal:

- 1) Wat wilden de deelnemers leren van het experiment en wat hebben zij geleerd?
- 2) Hoe hebben de deelnemers het experiment ervaren?
- 3) Is de hoofddoelstelling van het experiment behaald?

In paragraaf 2 wordt een korte beschrijving gegeven van het experiment. Vervolgens wordt in paragraaf 3 aandacht besteed aan wat de deelnemers wilden leren en wat zij hebben geleerd. Hierna wordt in paragraaf 4 beschreven hoe de deelnemers het experiment hebben ervaren. In paragraaf 5 tenslotte wordt antwoord gegeven op de vraag of de doelstelling van het experiment is behaald en worden aanbevelingen gegeven om het experiment verder aan te scherpen.

2. Beschrijving van het experiment

Algemene leerdoelen die we van tevoren hadden bedacht

- Alle deelnemende docenten zich bewust laten worden van waar de eigen handelingsverlegenheid zit en handvatten uit het theater geven, zodat zij een breder pedagogisch handelingsrepertoire hebben voor zulke momenten (een soort receptenboek).
- Dit handelingsrepertoire moet bij de betreffende persoon passen en van hem/haar zelf worden (dus geen trucjes, want daar ben je kwetsbaar in).

- Dit draagt ertoe bij dat zij zich prettiger voelen voor de klas, en zich toegerust voelen om elke willekeurige situatie en elke willekeurige student aan te kunnen.

Inhoudelijke aandachtspunten die we aan bod wilden laten komen

- Individu versus groep
- Soepel contact
- Oordeel opschorten
- Impliciete vooroordelen expliciteren
- Handelingsalternatieven
- Oprechte interesse
- Loslaten
- Serieus nemen
- Observeren versus interpreteren
- Van onthand naar kracht; weten wat te doen wanneer je niet weet wat je moet doen.
- Hoe om te gaan met je eigen onzekerheid?
- Wat is orde?
- Belang van taal
- Ontmoeten
- Positief benaderen
- Leraar, wie ben je?
- Teach as you preach
- Rol als docent/mensvisie
- Pedagogiek versus didactiek
- Macht/gezag
- Beeldcoaching/lesbezoek?
- Ansichtkaarten
- Microteaching
- Houding (fysiek/plek in de ruimte)/ stem
- Aard van de complimenten/feedback
- Warming up
- Verslaglegging – feest vd pedagogiek Suzanne Fagel

Werving van deelnemers

- Overweldigend positieve reacties, maar tot vlak voor de start weinig aanmeldingen.
- Belang van DDDVW diverse keren aangezwengeld via alle sociale media.
- Contact opgenomen met startende docenten verpleegkunde.
- Eind augustus besluit genomen dat ook gevorderde docenten mogen deelnemen.
- Diverse collega's binnen de verschillende instituten, waaronder collega's die betrokken zijn bij organisatiebrede werkgroepen e.d., ingeseind.

Praktische zaken

- We begonnen met 10 deelnemers. Dit waren voornamelijk startende docenten, met daarnaast enkele docenten die al langer les gaven. Ook waren er enkele deelnemers die op dat moment (nog) geen les gaven. Bij les 4 kwam er nog een docent bij.
- Bij aanvang hadden we voor de eerste lessen de beschikking over een theaterlokaal op Museumpark. Voor de overige lessen was dit lokaal echter niet beschikbaar. Het kostte veel moeite een andere geschikte ruimte te vinden waarin we voldoende konden bewegen. Een keer zaten we in het Atrium, maar die ruimte is qua akoestiek ongeschikt. Uiteindelijk konden we tijdens de overige lessen terecht bij het STC.
- Elke les werd door twee theaterdocenten gegeven, in wisselende samenstelling.

Opzet van Dwars Door De Vierde Wand

- 10 bijeenkomsten van 2 uur met steeds 2 theaterdocenten die het programma verzorgen
- De bijeenkomsten bestonden uit een warming-up, m.b.v. theatertechnieken oefenen met een bepaald aspect van voor de klas staan (houding, stemgebruik, gebruik van de ruimte, etc.), terugblik op de vorige les (Waar heb je mee geoefend en hoe heb je dat gedaan?) en vooruitblik op de volgende les (wat neem je mee uit deze les? Waar ga je mee oefenen?).
- Elke deelnemer formuleert tijdens de eerste les persoonlijke leerdoelen.
- Tijdens de eerste les kreeg elke deelnemer een notitieboekje uitgereikt om hun leerdoelen bij te houden, en voor hen bruikbare tips en tricks. Tijdens elke bijeenkomst werd tijd ingeruimd om dingen op te schrijven.
- Elke deelnemer werd aan een andere deelnemer (buddy) gekoppeld. Bij het samenstellen van de koppels was rekening gehouden met variëteit in gender en opleiding. De buddy was bedoeld als eerste aanspreekpunt. Aan de koppels werden twee suggesties meegegeven: 1) Collegiale consultatie (bij elkaar in de les gaan kijken); en 2) gedurende het traject twee keer tijd make om met je buddy te gaan wandelen en ervaringen en ideeën uit te wisselen.

Rollenspelen en oefeningen met betrekking tot de inzet van theatertechnieken die aan bod zijn geweest

- Rollenspel om te oefenen met verschillende manieren van binnenkomen, om te ervaren dat je altijd jezelf meeneemt (je eigen stijl e.d.) en dat het daarom belangrijk is je bewust te zijn van wat je doet.

- Rollenspel om te oefenen met een lastige situatie die de deelnemers zelf aandragen (de “plek der moeite”) (deelnemers die (nog) geen les geven, krijgen de opdracht een schrikbeeld te bedenken.
- Oefening m.b.t. het belang van de klasopstelling met betrekking tot het ervaren van veiligheid. Aan alle deelnemers was gevraagd twee voorbeelden mee te nemen van hoe zij de veiligheid voor zichzelf in de klas hebben vergroot. Deze voorbeelden werden met alle deelnemers in de klas besproken, waarbij de klas in collegeopstelling stond.
- Rollenspel naar aanleiding van een monoloog over een meisje dat zichzelf snijdt. Aan de deelnemers wordt gevraagd het gesprek aan te gaan met een dergelijke student. Zaken die hierbij aan bod komen zijn:
 - Dramadriehoek: schreeuw om hulp, gevolgd door hulp die geboden wordt, gevolgd door tegenstribbelen van degene die om hulp vroeg.
 - Keuze tussen hardop luisteren en hardop hulpverleners.
- Rollenspel m.b.t. verschillende manieren van stemgebruik en houding, en verschillende manieren om op anderen te reageren.
- Oefening t.b.v. bewustwording looppatroon en gebruik van de ruimte.
- Oefening met dominant en ondergeschikt gedrag, en het maken van verbinding tussen beide typen gedrag (in combinatie met omgaan met een conflictsituatie).
- Oefening t.b.v. bewustwording van het effect van kleding en experimenteren met jezelf zijn dan wel doen of je iemand anders bent.

3. Effecten van het experiment op de deelnemers

In deze paragraaf wordt beschreven wat de deelnemers aan het experiment wilden leren, wat zij hebben geleerd en wat voor effect deelname aan dit experiment op hen had.

Leerdoelen die de deelnemers de deelnemers aan Dwars door de vierde wand tijdens de eerste les formuleerden:

- Handvatten om mijn mannetje te staan als het rumoerig wordt
- Improviseren als er geen lesmateriaal is, of bij onverwachte situaties
- Mijn grenzen aangeven
- Eigen stijl ontwikkelen
- Loskomen van powerpoint
- Bewegelijkheid en frivoliteit inzetten in de les
- Balans tussen vriendelijk en autoritair
- Samen met de studenten de les maken zonder één van hen te zijn
- Inspiratie opdoen voor de quick-start didactiek die ik zelf geef ,en voor mezelf
- Mezelf tegenkomen, out-of-the-box-ideeën ontwikkelen via trial and error
- Pedagogische handvatten
- Creativiteit, meer verrassend zijn
- Studenten motiveren
- In contact blijven met de verschillende groepen studenten, ze er weer bijtrekken
- Variëren met tempo
- Studenten in beweging krijgen, zodat ze bijvoorbeeld antwoord geven op een vraag
- Meer contact durven maken met de groep, zekerder zijn, mezelf blijven
- Energie meer bij mezelf houden

Door de initiatiefnemers werd geconstateerd dat alle door de deelnemers geformuleerde leerdoelen aansloten bij de algemene leerdoelen die zij zelf van tevoren hadden geformuleerd.

Observaties tijdens de lessen

- De deelnemers waren heel verschillend. Een deel is aan het begin vooral op zoek naar structuur, terwijl anderen behoefte hebben aan meer speelsheid.
- Een deel wil leren omgaan met rumoer in de klas, terwijl anderen vooral aanlopen tegen teveel stilte, doordat studenten geen antwoord geven.
- De deelnemers zaten zowel in het begin als gedurende het traject met uiteenlopende vragen, met name met betrekking tot het omgaan met lastige situaties in de klas. Ook werden tijdens de eerste lessen diverse vragen gesteld over de afstemming tussen de Basisopleiding Didactiek en Dwars door de vierde wand. Op alle vragen werd kort (of soms langer) ingegaan, maar vervolgens werd dit afbroken om verder te gaan met het programma.
- Het enthousiasme van de deelnemers was groot, de meeste deelnemers zijn (bijna) elke les aanwezig geweest.
- In het begin lieten sommige deelnemers iets van zichzelf zien, terwijl anderen meer op de vlakte bleven (dit bleek bijvoorbeeld uit heel algemene leervragen, zoals ...). Gaandeweg het traject begonnen mensen zich veilig genoeg te voelen om zich kwetsbaar op te stellen. Aan het eind was dit bij vrijwel iedereen het geval.
- In het begin leek 2 uur voor sommigen lang (gapen, op horloge kijken).
- Alle lessen werden door twee docenten begeleid, die goed op elkaar waren ingespeeld. Tijdens de lessen kwam het regelmatig voor dat de docenten elkaar aanvulden, bijvoorbeeld tijdens discussies naar aanleiding van vragen van de deelnemers, bijvoorbeeld over hoe te handelen in lastige situaties. Ook was dit bevorderlijk om te voorkomen dat er teveel van het programma werd afgedwaald.
- Er werd verschillende keren toch afgeweken van het programma, omdat de lessen te vol waren gepland, waardoor een deel van het programma niet plaats kon vinden. Dit werd soms doorgeschoven naar de volgende les, of kwam te vervallen.
- Rollenspelen en oefeningen met theatertechnieken kosten veel tijd, maar werden zowel door de deelnemers als door de initiatiefnemers als waardevol beschouwd. Door de beperkte tijd kon niet iedereen aan de beurt komen. Op tussentijdse vragen naar wat de deelnemers nog meer wilden leren, was het antwoord veelal dat zij nog meer met verschillende theatertechnieken wilden oefenen.
- De sfeer tijdens de rollenspellen en oefeningen was soms jolig, maar altijd constructief. Iedereen deed bijna altijd mee, behalve bij fysiek contact (handen vastpakken en vervolgens in en uit de knoop).
- Er kwam verschillende keren nadrukkelijk naar voren dat meerdere beginnende docenten stuklopen op regels, zoals niet van een powerpoint af mogen wijken, of studenten alleen tijdens de les te mogen begeleiden.
- Het experiment was met name gericht op de inzet van theatertechnieken. Ondanks dit voornemen kwamen deze theatertechnieken tijdens de eerste lessen relatief weinig aan bod. Na bijsturing van de initiatiefnemers kwamen deze theatertechnieken tijdens de resterende lessen wel uitgebreid aan bod.

Geleerde theatertechnieken en effect op de deelnemers

Aan het begin van de laatste les is aan iedereen gevraagd om het notitieboekje door te nemen en hier de hoogtepunten en eye-openers uit te halen. Vervolgens was het de bedoeling in duo's een (individuele) presentatie hiervan voor te bereiden, waarin gebruik wordt gemaakt van theatertechnieken. Na deze presentaties is het experiment in de groep geëvalueerd.

Theatertechnieken die de deelnemers in hun individuele presentaties gebruikten zijn o.a.:

- Gebruik van de ruimte
- Positie ten opzichte van de ander
- Stemgebruik
- Hoge status versus lage status
- Contact maken en een relatie opbouwen
- Zowel gericht zijn op de eerste cirkel als op de tweede cirkel

Eye-openers en geleerde zaken die de deelnemers noemden:

- Je neemt altijd jezelf mee
- Het draait niet om jou (dus laat het van je afglijden als een klas vervelend doet)
- Alles wat je doet heeft betekenis, daar moet je je van bewust zijn
- Alleen in een veilige setting kun je kwetsbaarheid tonen (en dit van anderen vragen)
- Het belang van een klankbord
- Lesgeven is echt gebaat bij theatertechnieken; lesgeven is een vorm van theater
- Kleding maakt de vrouw; ik ben me bewust geworden van het effect van kleding

Effecten van Dwars door de viere wand op de deelnemers:

- Ik heb veel verschillende perspectieven aangereikt gekregen waar ik iets mee kan voor de klas
- Meer rust voor de klas
- Grotere vanzelfsprekendheid voor de klas
- Ik herken, erken en verdraag meer

De deelnemers hebben dus geleerd theatertechnieken te gebruiken; dit laten zij zien in hun eindpresentaties en geven zij ook mondeling aan. Zij vinden dat dit een positief effect heeft op hoe zij voor de klas staan.

4. Hoe de deelnemers het experiment hebben ervaren

Aan de deelnemers is gevraagd hoe zij het experiment Dwars door de vierde wand hebben ervaren:

- Twee uur gespreid over tien weken is prettig omdat het gebodene dan de tijd krijgt om te bekijken. Als de les drie uur zou duren, zouden we meer kunnen oefenen en dat zou prettig zijn.
- Wisselende docenten met verschillende competenties had een meerwaarde
- Heldere structuur van de leergang was prettig: afgebakende onderwerpen per les en huiswerk om je op het onderwerp voor te bereiden
- Nuttiger dan de quickstart didactiek

Suggesties van de deelnemers om Dwars door de vierde wand nog beter te maken:

- Theaterlessen aan het einde van de dag plannen, zodat je daarna niets meer hoeft
- Dwars door de vierde wand zou binnen andere leergangen geïntegreerd kunnen worden, bijvoorbeeld Basisopleiding Didactiek. Met name het oefenen is een prettige aanvulling op de meer theoretische stof van andere cursussen, zoals de Quickstart Didactiek.
- Als er een vervolg komt voor de groep die nu heeft deelgenomen aan Dwars door de vierde wand, zou de individuele coachingsvraag als uitgangspunt genomen kunnen worden voor een meer individueel traject.

- Nu hadden docenten gehoord van Dwars door de vierde wand via Hint, hun onderwijsmanager of een algemene mail. Een suggestie die wordt gedaan is werven via de LinkedIn pagina van Hogeschool Rotterdam.
- Duidelijk(er) maken waarom het experiment Dwars door de vierde wand heet, want sommige deelnemers zei dit tot aan de laatste les niets.

De ervaringen van alle deelnemers aan het experiment waren dus erg positief.

5. Conclusies en aanbevelingen

Conclusie

De pedagogische handelingsverlegenheid onder de deelnemende (beginnende) docenten is groot, evenals de behoefte aan hulpmiddelen. De in dit experiment aangereikte theatervaardigheden voorzien volgens de deelnemende docenten in deze behoefte. Deze theatervaardigheden vergroten het pedagogisch handelingsrepertoire van de docenten en helpen hen om te gaan met voor hen lastige situaties in de klas. Zij zien dit experiment met theatervaardigheden als een welkome aanvulling op de Quickstart Didactiek.

De hoofddoelstelling van het experiment is dus behaald. Het experiment is erin geslaagd een veilige omgeving te creëren voor de deelnemende docenten, zodat zij zich kwetsbaar durfden op te stellen.

Aandachtspunten/randvoorwaarden

- Ruimte die voldoende groot is om vrij te kunnen bewegen (theaterlokaal, of ruimte bij STC; Atrium is ongeschikt (gebleken) vanwege de akoestiek).
- De docenten die de lessen geven moeten theatervaardigheden hebben.
- Afstemming tussen Basisopleiding Didactiek en Dwars door de vierde wand is gewenst.
- Het heeft meerwaarde elke les te laten verzorgen door een koppel van (goed op elkaar ingespeelde) theaterdocenten.

Aanbeveling

- De deelnemers ook bij elkaar in de klas laten kijken. Dit was er nu niet van gekomen.

